

Teoretickoprávní analýza laického prvku v justici

Abstrakt

Práce se zabývá laickým prvkem v justici. Hlavní důraz je kladen na institut přísedících v českém právním řádu. Cílem práce je odpovědět na otázky, zda je laický prvek v justici stále demokratizujícím elementem, dále jestli jsou v případě přísedících dostatečně naplněny ústavní předpoklady nezávislého, nestranného a zákonného soudce, zda má převážít spíše legitimita demokratická či odborná, a konečně, jestli má být laický prvek v českém soudnictví zachován.

V první kapitole je popsán historický vývoj laického prvku v justici. V moderních dobách se v Českých zemích, resp. v rakouské monarchii, objevil nejprve ve formě porotních soudů po revolučním roce 1848. Jeho fungování je ilustrováno i na dvou slavných případech, jimiž byly proces s K. H. Borovským a Leopoldem Hilsnerem. Tyto procesy na jednu stranu ukazují výhodu zapojení laiků do soudního rozhodování, kdy mohou sloužit jako korekce státní z vůle. Na druhou stranu však může docházet k chybným rozhodnutím v důsledku snadné ovlivnitelnosti veřejnosti. V období tzv. První republiky byl převzat rakouský model porotních soudů. Během nacistické okupace byl však zrušen. Po druhé světové válce došlo k zavedení institutu přísedících. Ve výkladu o době komunistického režimu je však poukazováno na to, že funkce laického prvku v justici jakožto garanta demokratičnosti soudnictví může být zneužita. Tzv. „soudci z lidu“ totiž sloužili spíše jako kontrola rozhodování soudů v zájmu vládnoucích struktur. Po sametové revoluci byli přísedící zachováni.

Následně je probírán institut přísedících v současné právní úpravě. V této části je nejprve poukazováno na některé dosti vágní předpoklady pro výkon funkce přísedícího. Dále se výklad věnuje proceduře ustanovování přísedících, jejich postavení a způsobům zániku funkce.

Další kapitola rozebírá otázku, zda je v ČR dostatečně garantována nezávislost a nestrannost přísedících. Autor dochází k závěrům, že z hlediska těchto zásad je velice problematický způsob ustanovování přísedících do jejich funkce, nevyhovující vymezení vzájemné neslučitelnosti funkcí, délka jejich funkčního období, nedostatečné hmotné zabezpečení a způsob odvolávání přísedících z funkce.

Následující část se zabývá otázkou, zda vedle práva na zákonného soudce existuje i právo na zákonného přísedícího. Na tento problém odpovídá autor kladně. Rozebírá také tezi, jestli je tato zásada v případě přísedících dostatečně naplněna. Analyzuje rovněž některá rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Poté odpovídá negativně. Za nedostačující

označuje především způsob přiřazování přísedících k jednotlivým věcem, jenž zcela připouští libovůli.

Dále jsou předmětem zkoumání problémy jako střet demokratické a odborné legitimacy či míra angažovanosti přísedících během jednání. Autor vyslovuje domněnku, že demokratická a odborná legitimita spolu nemusejí být nutně ve střetu. Východisko je v jejich vhodné syntéze.

Připojena je rovněž komparativní část. Zde je srovnáván soudní laický prvek v Rakousku a v Německu.

V závěru se autor kloní spíše ke stanovisku, že laický prvek v českém soudnictví je vhodnější zachovat. Pro potřeby tuzemského soudního řízení volí jako příhodnější stávající institut přísedících před porotními soudy. Považuje však za přiměřené ponechat je jen v trestních věcech. V řízeních civilních může dojít k jejich zrušení. Za zcela nevyhovující však autor vnímá celkovou koncepci přísedících. V první řadě se kloní k možnosti inspirovat se rakouskou a německou právní úpravou, kde je funkce přísedícího občanskou povinností. Tato změna by dopomohla k řešení celé řady dalších dílčích problémů. Současně navrhuje inspiraci zahraniční legislativou takéž v otázkách rozhodování soudního senátu, aby byla minimalizována rizika nevhodného přehlasování profesionálního soudce laiky. Jelikož je však taková koncepce v současnosti politicky prakticky neprosaditelná, nevyklučuje ani alternativní možnost úplného zrušení laického prvku v justici.

Klíčová slova: justice; přísedící; porota.